

Marlēna Krasovska

Konference par bērnu literatūru un bibliotēku darbu

“Domā par nākotni — dari tagad!”

2010.gada 21.maijā Rīgā

LNB Bērnu literatūras centra darbinieces (no kreisās): Iveta Krūmiņa, Sarmīte Galsa, centra vadītāja Silvija Tretjakova, Ilze Čilipāne

Liepājas Universitātes lektore S.Okuņeva (no kreisās) un LNB BLC vadītāja S.Tretjakova ne tikai referentu, bet arī uzmanīgu klausītāju lomās

“Labdien, dārgā bērnu draugu divīzija!” — ar šādu uzrunu 2010.gada 21.maijā Rīgā tika atklāta jau 15. bērnu literatūrai un bērnu bibliotēku darbam veltītā pavasara konference “Domā par nākotni — dari tagad!” Konferenci organizēja Latvijas Nacionālās bibliotēkas Bērnu literatūras centrs (BLC) sadarbībā ar Latvijas Bērnu un jaunatnes literatūras padomi (LBJLP). Konferences mērķis ir pievērst plašāku sabiedrības uzmanību bērnu literatūrai, lasīšanai un popularizēt bibliotēku pakalpojumus bērniem.

Latviešu oriģinālliteratūra bērniem un jauniešiem 2009

2009.gadā klajā laistas 365¹ bērnu grāmatas. Ievērojams skaits no tām ir bilžu, krāsojamās un citas aktivitāšu grāmatas — 148. Ar pašmāju autoru sniegumu bērnu un jauniešu literatūras lauciņā šogad konferences dalībniekus iepazīstināja Liepājas Universitātes Humanitāro

un mākslas zinātņu fakultātes dekānes vietas izpildītāja, Literatūras katedras lektore **Sandra Okuņeva**.

2009.gadā iznākuši 45² latviešu oriģinālliteratūras darbi bērniem un jauniešiem, no tiem vien 3 ir atkārtoti izdevumi. Visai mulsinoši, ka no līdz šim stingrajām pozīcijām latviešu oriģinālliteratūrā bērniem un jauniešiem atkāpusies dzeja (tikai 11 izdevumi), atdodot tās prozai. Turklāt — dzeja adresēta pārsvarā pirmsskolas lasītājam. Pavisam tukšs ir dramaturģijas apcirknis — neviena lugu izdevuma. Savukārt vienīgo 2009.gadā izdoto komiksu latviešu lasītājam “Lāčplēša dzimšana” (Rīga : Zvaigzne ABC, [2009]) sarūpējis vjetnamiešu izcelsmes mākslinieks Kao Viets Ngujens.

Prozas darba žanra noteikšana mūsdienu sazarotajā žanriskajā daudzveidībā nereti ir visai grūts uzdevums — stāsts, pasaka, fantāzijas literatūra nereti grodi savijas vienā veselā. Spilgti piemēri ir Aijas Britālas “Visuma pasakas un mīklas: lieliem un maziem bērniem” (Rīga: Pētergailis, [2009]), kura balansē uz pasakas un izziņas literatūras astronomijā un kosmogrāfijā robežas, un 1990.gadā dzimušās jaunās autoras Justīnes Kļavas debija literatūrā “Zeķe”, kurā izšķirami pasakas un fantāzijas stāsta elementi.

Prozas darbu tematika 2009.gadā bijusi ļoti plaša — no maza bērna pasaules apguves daudzveidības atklāsmes, pusaudžu savstarpējām attiecībām līdz pat pasaku brīnumainajiem sižetiem. Interesanti ir latviešu autoru radošie jaunās izteiksmes meklējumi, piemēram, Ineses Zanderes sadarbībā ar režisoru Mārtiņu Graudu tapusi grāmata “Latviešu zvēri” ([Rīga] : Liels un mazs, 2009), kas piedāvā oriģinālu, nepierastu daiļliteratūras izdevuma vizuālo risinājumu — inscenētas fotoilustrācijas, kā arī mīkstaudekla zvēru pēdiņas starplikās. Plašākas izpētes vērts ir temats, kuru aktualizējusi jau minētā K.V.Ngujena komiksa “Lāčplēša dzimšana” izdošana — cik lielā mērā par latviešu oriģinālliteratūru dēvējama tā, kuras autors ir cittautietis? Lai arī pasaulē sen ierasts, ka rakstnieki dzīvo un rada savus darbus ārpus dzimtenes, Latvijā tas pagaidām vēl ir netipisks gadījums. Lasot šo komiksu, latviešu mentalitātes pārstāvis jūt netverami savādu, svešu noskaņu. Piesardzību, iespējams, izraisa arī tautas svētuma — Andreja Pumpura radītā varoņeposa — izmantojums (kā zināms, pārmetumu un sašutuma pilnas vēstules par uzdrīkstēšanos *ķerties klāt* “Lāčplēsim”, rakstot libretu rokooperai “Lāčplēsis”, saņēmusi pat dzejniece un dramaturģe Māra Zālīte).³ Taču, atmetot stereotipus un bažas, varam saskatīt vairākus pozitīvus aspektus. Pirmkārt, kļūst skaidrs, ka latviešu mītiskie varoņi spēj aizraut arī citu tautu pārstāvjus — varbūt būtu laiks ļaut tiem doties arī pāri mūsu valsts robežām? Otrkārt, K.V.Ngujena brīnišķīgais darbs noteikti mudinās sarosīties pašmāju autorus — gan līdz šim Latvijā visai nepopulārā komiksa žanrā, gan mūsu tautas bagātās vēstu-

res tematikas izpētē. Un visbeidzot — latviešu literatūru papildinājis krāšņs izdevums, neparasts ar īpaši spilgtu negatīvo tēlu atveidi — tie ieguvuši īpaši jaunīgus austrumnieciskus vaibstus!

Noslēgumā S.Okuņeva situāciju latviešu oriģinālliteratūrā bērniem un jauniešiem novērtēja kā stabilu — grāmatas joprojām turpina iznākt, kopumā veidojot bagātu aizraujošas un daudzveidīgas lasāmvielas klāstu. Daudzsološa ir jauno autoru aktivitāte bērnu literatūrā — teju 1/3 autoru 2009.gadā iznākušais darbs ir pirmais,

2009.gadā Latvijā izdoto bērnu grāmatu izstāde “Grāmata tevi gaida...meklē to!” saistījusi mākslinieces Anitas Paegles (no kreisās) un mākslas zinātnieces Austras Avotiņas uzmanību

otrais vai trešais latviešu oriģinālliteratūras laukā. Daudzās debijas bērnu literatūrā veicinājuši oriģinālliteratūras manuskriptu konkursi — 2009.gadā jau trešo reizi noritēja apgāda “Zvaigzne ABC” konkurss “Zvaigznes grāmata”. Latviešu oriģinālliteratūra bērniem un jauniešiem”, LBJLP konkurss “Baltā Vilka grāmatas: latviešu oriģinālliteratūra bērniem” tika plānots, bet nenotika.

Arī nākotnē S.Okuņeva raudzījās visai optimistiski, izsakot pārliecību, ka “latviešu oriģinālliteratūrai nekas nedraud”.

Savukārt LBJLP prezidente, Latvijas Universitātes (LU) Pedagoģijas un psiholoģijas fakultātes Skolotāju izglītības nodaļas profesore **Ilze Stikāne** par to, vai šādam optimismam ir pamats, nebija tik droša, un norādīja uz acīmredzami negatīvajām tendencēm skaitliskajos rādītājos. I.Stikāne atgādināja, ka 2008.gadā iznāca 79 latviešu oriģinālliteratūras darbi bērniem un jauniešiem, tātad kritums gada laikā ir ievērojams — 34 izdevumi jeb teju 43%. I.Stikāne uzsvēra, ka kopumā Latvijā 2009.gadā izdevējdarbība pēc izdoto nosaukumu skaita atgriezies 1997.gada, bet pēc kopējās tirāžas — 1940.gada līmenī. Viņa izteica cerību, ka 2009.gadā sasniegtais būs bijis zemākais punkts izdevējdarbībā.

Latviski tulkotā bērnu un jauniešu literatūra

2009.gadā klajā nākuši 98⁴ latviešu valodā tulkotie cittautu daiļliteratūras izdevumi bērniem un jaunie-

šiem. Aktuālākās tulkotās literatūras tendences ieskicēja Daugavpils Universitātes docente, filoloģijas doktore **Rudīte Rinkēviča**.

Tulkotās literatūras apjoms 2009.gadā nav tik krasi sarucis, tomēr jāatzīst, ka kopainu uzlabo diezgan liels atkārtotu izdevumu skaits — galvenokārt tā ir populāra bērnu literatūras klasika (Džeimss Metjū Berijs "Piters un Vendija" (Rīga : Zvaigzne ABC, [2009]), Hanss Kristians Andersens "Pasakas" (Rīga : Atēna, c2009) u.c). Izdevniecība "Zvaigzne ABC", atkārtoti izdodot Edmunda Nizjurska "Mareka Vasarraibumiņa neticamās dēkas", Tūves Jānsones darbus no cikla par Trolliņiem Mumiņiem "Bīstamā vasara", "Tētis un jūra", "Mumintēta memuāri", kā arī Radjarda Kiplinga "Džungļu grāmata", Žīla Verna "Astoņdesmit dienās ap zemeslodi" un "Žangada: astoņsimt jūdžu pa Amazoni", Čārlza Kingslija "Ūdensbērni" un citus aizraujošus, laika pārbaudīti izturējušus darbus, šķiet, mēģinājusi ne tikai panākt izdevniecības izmaksu optimizāciju, bet arī kompensēt detektīvu un piedzīvojumu stāstu trūkumu pašmāju literatūrā.

R.Rinkēviča atzīmēja, ka parādījusies arī tendence sacerēt turpinājumus populāriem bērnu literatūras klasikas darbiem. Piemēram, 2009.gadā izdevniecība "Zvaigzne ABC" laidusi klajā Deivida Benediktusa "Atgriešanās Septiņjūdžu mežā: Vinnija Pūka jaunie piedzīvojumi kopā ar Kristoferu Robinu un draugiem", kas ir turpinājums pasaulslavenajam Alana Milna romānam

strikti pieturējušies pie oriģināldarba idejas, fabulas un tēlu sistēmas, skrupulozi centušies atdarināt rakstības stilu, tomēr darbu oriģinalitāti, daudzslāņainību, kas to padara interesantu visu vecumu lasītājiem, īpašo filozofiju, kā arī, piemēram, pārsteidzošo A.Milna valodas komiskumu nav izdevies atkārtot.

Mūžīgā tēma jauniešu literatūrā — mīlestības meklējumi un atradumi. Lai diezgan paredzamajā jauniešu romānu notikumu fabulā ienestu oriģinālāku sižeta risinājumu, romānu autores plaši izmanto arī citus žanrus, piemēram, vācu rakstniece Anita van Sāna darbā "Kā noskūpstīt princi?" (Rīga : Jumava, [2009]) iepludinājusi folkloras materiālus. Taču lielāko rezonansi lasītāju vidū izraisījuši Stefānijas Meieres maģiski romantiskā vēstījuma ar šausmu poētikas elementiem "Krēsla" turpinājumi "Jauns mēness", "Aptumsums", "Rītausma", kuru sižetos galvenā spriedze tiek panākta ar iemīļotā tēlu. Klasesbiedri vai kaimiņu zēni kā mīlas objekti sen zaudējuši savu aktualitāti, 21.gadsimta meiteņu sirdīm straujāk pukstēt spēj likt vien pārdabisku būtnu parādīšanās — šajā gadījumā — vampīrs Edvards. S.Meieres vampīru sāga ir tikai viens no uzskatāmākajiem piemēriem jaunajai parādībai pusaudžu literatūrā — uzvaras gājienu grāmatu lappusēs sākuši dēmoni, zombiji, vampīri un citi fantastiski šausmu tēli. Šīs iezīmes spilgtums, šķiet, satraucis pat Vatikānu, kas vairākkārt juties spiests to komentēt, un, piemēram, pēc S.Meieres darba motīviem uzņemto filmu "Jauns Mēness" nodēvējis par "morālu vakuumu ar nepareizu vēstījumu".⁵ Par spīti kritiķiem, jaunās paaudzes apsēstība ar mistiku un pārpasaulīgo tikai pieņemas spēkā. Pat mazākiem bērniem adresētus izdevumus rotā tādi reklāmiski saukļi kā "vienreizēji maģisks izdevums" (Dž.K.Roulinga. Dziesminieka Ņestera pasakas. ([Rīga] : Jumava, c2009)), bet katra sevi cenoša mūsdienu mazā lasītāja rotaļu atribūtu vidū nedrīkst iztrūkt, piemēram, buramgrāmata.

R.Rinkēviča atzina, ka rakstnieki, acīmredzot, atklājuši jaunu nišu, lai piesaistītu lasītāju uzmanību. Neticami, taču "desmitniekā trāpījis" literārs darbs, izrādās, var ietekmēt ne vien pusaudžu lasītāri, bet pat valsts ekonomiku, piemēram, S.Meieres "Krēslas" sērijas romānos attēlotā Toskānas pilsētiņa Volterra (Itālijā) kļuvusi par vienu no populārākajiem tūrisma galamērķiem, pateicoties jaunieģūtajam vampīru kulta pilsētas tēlam. Uz pilsētu traucas milzīgi vampīru fanu pūļi no visas pasaules, un tās mērs Marko Buselli (*Marco Buselli*) ar prieku atzinis: "“Krēsla” mums aiztaupījusi krīzi."⁶ Šis teju uzjautrinošais, tomēr spilgtais piemērs kārtējo reizi pārlicinoši apgāž maldīgo pieņēmumu, ka kultūra ir vien patērējoša nozare, pierādot, ka kultūras sektora radītie produkti var sniegt ievērojamu ieguldījumu tautsaimniecībā. Tiesa gan, Latvijas autori pagaidām vēl nav tik nadzīgi "ejošu preču" radīšanā jeb, kā R.Rinkēvičas referāta nobeigumā secināja rakstnieks **Juris Zvirgzdiņš**: "Kāpēc mums vajadzīga tulkotā literatūra? Tāpēc, ka Latvijā vampīri ir tikai reālajā dzīvē. Literatūrā to nav."

Diemžēl bērnu literatūras autoriem, meklējot peļņu nesošās tēmas un sižetus, nereti gadījies arī *pāršaut pārstripu*. Kā citādi izskaidrojama Latvijas kultūrtelpā pēdē-

par Vinniju Pūku, un Džeraldīnes Makokrenas "Piters Pens purpursarkanos svārkos" — turpinājumu Džeimsa Metjū Berija populārajam darbam "Piters un Vendija". R.Rinkēviča to daļēji skaidroja ar autoru un izdevniecību finansiāliem apsvērumiem — saistība ar populāru darbu, bez šaubām, nes peļņu. Diemžēl atgriešanās pie pabeigta teksta, vēl jo vairāk — cita autora radīta, un jo īpaši, ja šī darba sižeta pabeigtība bijusi pārlicinoši motivēta — ir risks. Arī šoreiz — atšķirībā no oriģināldarbiem, kuri ar aizrautību pārlasāmi vēl un vēlreiz, darbu turpinājumi šķituši teju garlaicīgi. Lai arī to autori ir

Rakstnieks J.Zvirgzdiņš secina, ka Latvijā jaunie tēli ir tikai reālajā dzīvē — literatūrā to nav

jā laikā populārā nekrofiliskā motīva ienākšana arī pusaudžu literatūrā, piemēram, piecu autoru (Mega Kebota, Lorīna Mairikla, Kīma Harisone, Mišela Džefe, Stefānija Meiere) izdevumā "Nakts ballītes ellē" (Rīga : Zvaigzne ABC, [2009]))? R.Rinkēviču pārsteidzis arī savstarpējo attiecību problemātikas atainojums rafinētos, teju ciniskos tēlojumos. Darba literārā kvalitāte cieš no neizstrādātām intrigām, klišejska, banāla izteiksmes veida. Lai arī izdevums pretendē uz šausmu literatūras žanra statusu, neko vairāk kā parodiju par šausmām lasītājs tur neieraudzīs. Tas nozīmē, ka auditorijas piesaistīšana par pašmērķi kļūst nedrīkst.

Neviennozīmīgi R.Rinkēviča vērtēja faktu, ka romantisko romānu autore teicami apguvušas principu, kā panākt potenciālā lasītāja neatslābstošu interesi par tekstu: pēc iespējas mazāk aprakstu, iespējami vairāk dialogu, dinamiskas darbības, attiecību samezģojumu. Šādā veidā lasītājam tiek aiztaupīta garīga piepūle un nepieciešamība domāt.

Neskatoties uz neparastajām iezīmēm un atsevišķām negatīvām tendencēm, R.Rinkēviča atzina, ka 2009. gada tulkotās literatūras klāstā lasītāju pārsteigs daudzi vērtīgi atradumi. Savukārt J.Zvirgzdiņš izteica prieku par to, ka beidzot Latvijas lasītāju sasniegusi ne tikai angļu, amerikāņu un vācu bērnu literatūra, bet arī Latvijā reti izdotu citzemju autoru darbi: igauņu, nīderlandiešu, beļģu, skotu, spāņu, u.c.

Jaunie mediji — ne tik melni kā tos mālē

Rīgas Stradiņa universitātes asociētā profesore, Komunikācijas studiju katedras maģistra studiju prog-

Senatnigā Volterra, uz kuru pēc S.Meieres romāna izdošanas plūst vampīru kulta valdzinātie. Attēlā — Mediči cietoksnis un cietumnieka kamera

Foto: SPIEGEL ONLINE

rammas "Komunikācija" vadītāja un laikraksta "Kultūras Forums" žurnāliste un redkolēģijas locekle **Iva Skulte** aizsāka diskusiju ar teju bezgalīgu izvērsuma potenciālu "Bērni un jaunie mediji". Apskatot vairākas jauno mediju teorijas, profesore izgaismoja dažādus sabiedrībā aktuālās un ļoti populārās problēmas aspektus. Viens no tiem jau bieži uzdotais jautājums: kas ir elektroniskā paaudze — avangards vai upuri? Vai jaunie mediji sniedz vairāk iespēju vai zaudējumu? Līdz šim Latvijas sabiedrībā, šķiet, vairāk uszvērti jauno mediju kultūras fenomena negatīvie aspekti — tie tiek vērtēti kā fiziskajai veselībai kaitīgi, atkarību veicinoši, vardarbību, komercializāciju, patērnieciskumu rosināši, vērtības deformējoši, u.t.t. Taču, izrādās, teju ikvienam negatīvajam aspektam pretnostatāms pozitīvais. Piemēram, negatīvais: vājina sociālās saites, bet pozitīvais: piedāvā jaunas socializācijas un sociālās mijiedarbes iespējas (veicina komunikāciju, palīdz veidot jaunas sociālās saiknes, iejusties, apzināt citu apstākļus, iegūt piederības apziņu, īstenot dažādas sociālās lomas, meklēt padomu un viedokli, iegūt drošības sajūtu, atrast uzvedības modeļus, apstiprināt vērtības, u.t.t.). Vai arī:

Rīgas Stradiņa universitātes asociētā profesore I.Skulte uzdod jautājumu: kas ir elektroniskā paaudze — avangards vai upuri?

negatīvais: veicina iztēles trūkumu, bet pozitīvais: sniedz piekļuvi plašiem informācijas laukiem, piedāvā multi-mediālas izteiksmes iespējas, publisku līdzdarbošanos un veicina pilsonisko iesaisti, tādējādi rosinot radošumu un sevis izpausšanu. Līdz šim nenovērtēts ir teju neizmērojama jauno mediju potenciāls izglītībā.

Aizsākto tēmu turpināja Socioloģisko pētījumu institūta pētniece **Sigita Sniķere**, iepazīstinot ar 2009.gada nogalē Latvijas valsts un Bila & Melindas Geitsu fonda līdzfinansētā Latvijas pašvaldību publisko bibliotēku attīstības projekta "Trešais tēva dēls" ietvaros veikto pētījumu "Latvijas publiskās bibliotēkas un internets: tehnoloģijas, pakalpojumi un ietekme uz sabiedrību". Viens ir skaidrs — lai vai kādos grēkos netiktu apsūdzēti jaunie mediji, to ienākšana publiskajās bibliotēkās būtiski paaugstinājusi bibliotēkas vērtības izpratni sabiedrībā. Bibliotēkas, pateicoties uz jaunajām tehnoloģijām balstītajiem pakalpojumiem, kļuvušas par nozīmīgiem kultūras un informācijas centriem. Pētījuma rezultāti liecina, ka 83% Latvijas iedzīvotāju atzīst bibliotēkas ievērojamo nozīmi sabiedrības attīstībā, un gandrīz puse Latvijas iedzīvotāju (47%) uzskata: bibliotēkas ir kļuvušas par vietējās sabiedrības kodolu. Vienlaikus 81% iedzīvotāju apstiprina: internets vien nevar aizstāt bibliotēkas.

S.Sniķere pievērsās arī bērnu un jauniešu lasīšanas problēmai. Pētījumā no jauna apstiprinājusies negatīvā tendence interesei par grāmatām un lasīšanu samazināties līdz ar vecuma pieaugumu. Tādēļ atkal aktualizējies jautājums par to, kā noturēt skolēnu interesi par grāmatām, kā arī nepieciešamība publisko bibliotēku piedāvāt kā modernu un stilīgu vietu jauniešiem.

Bērnu bibliotēkas — lasītprīkam

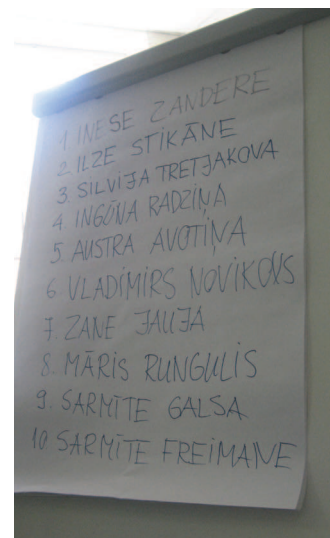
Konferences dalībniekiem bija iespēja pasmelties arī kādu praktisku ideju Dubultu bērnu bibliotēkas vadītājas **Ingunas Radziņas** un Cēsu Centrālās bibliotēkas Bērnu literatūras nodaļas vadītājas **Ineses Majores** spilgtajā Nīderlandes bibliotēku apmeklējuma iespaidu izklāstā. Izrādījās, ka vienīgais likums Nīderlandes bērnu bibliotēkās ir: nekādu likumu nav! Bērnu bibliotekāri Nīderlandē, atšķirībā no Latvijas, ļoti daudz strādā ar pieaugušajiem, piemēram, bērnu vecākus izglītojot un iesaistot lasīšanas veicināšanā, organizējot bibliotēkā diskusijas jaunajām māmiņām, u.c. Nīderlandē arī atzīts, ka bērnu bibliotekāram vēlams ne tikai bibliotekārā, bet arī pedagoģiskā izglītība. Īpaša uzmanība tiek pievērsta interesantam un piesaistošam bērnu bibliotēku iekārtojuma (piemēram, bērnu priecē tornis ar īpašu akustiku vai tornis, kurā var uzrāpties, lai noteiktu bibliotēkas plašumos pazudušās mammas atrašanās vietu). Bērnu lasītavās izskaustas *milžu* mēbeles, kas bērniem ir līdz zodam, to vietā izvēlēts mazajiem lasītājiem piemērots, zems apmēbelējums.

Savukārt BLC vadītāja **Silvija Tretjakova**, apkopojot un analizējot veiksmīgākās lasīšanas veicināšanas aktivitātes Latvijas bibliotēkās 2009.gadā, jokojot atzina, ka iespējams, vajadzētu tālāktīstīt starpbibliotēku abonementa ideju, paredzot mainīties ne tikai ar grāmatām,

bet arī ar bibliotekāriem, jo katram ir kāds unikāls, spožs un neatkārtojams talants. S.Tretjakova uzbūra krāšņu un spilgtu bērnu bibliotēku organizēto pasākumu karuseli, kurā, nūdien, droši vien gribējās ielēkt ne vienam vien pieaugušam un nopietnam konferences dalībniekam. Neatrūka tur nedz lasīšanas patīkšanas meklējumu, nedz dzejoļu pilsētu, pasaku piļu, mīklu taku, ačgārno dienu un kreīļu saietu, vecmāmiņu atmiņu mozaikas... Cieņpilnā gaisotnē aizritējušas bērnodarziņu Dzejas dienas, bet pirmklasniekus vareni sajūsminājis Nezinītis, kurš nepazīst burtus. Savukārt Kuldīgas svētku apmeklētāji varējuši apmeklēt bibliotēku... zivs vēderā. Rosība bibliotēkās nav rimusi pat naktīs, jo kad gan vēl lai meklētu spokus?

Konferences nobeidzumā S.Tretjakova citēja kādas sešgadīgas Madonas lasītājas atziņu: "Tēti, mēs šodien vērtējam grāmatas. Es esmu "Bērnu žūrija", žēl, ka Tu neesi... Viss labākais taču ir bērniem!"

Šis vērtējums (ņemiet vērā, ka bērni ir vispatiesākie kritiķi!), šķiet, ļauj piešķirt visaugstāko punktu atzīmi bērnu bibliotēku darba veicējiem 2009.gadā.

Konferences darba kārtībā — arī LBJLP valdes vēlēšanas. Jaunais valdes sastāvs.

(Ligita Leviņas foto)

¹ Konferences referātos minētie skaitļi ne vienmēr sakrīt ar Latvijas izdevējdarbības statistikas materiālu krājumā "Latvijas prese 2009" (Rīga: Latvijas Nacionālās bibliotēkas Bibliogrāfijas institūts, 2010) publicētajiem datiem. Tam ir vairāki iemesli. Kā jau vairākkārt ticis uzsvērts, Latvijā ne visas izdevniecības respektē valsts statistikas standartus izdevējdarbības jomā, kā rezultātā mēdz rasties neprecizitātes izdevējdarbības uzskaitē. Otrkārt, izdevumā "Latvijas prese" bērnu grāmatu raža tiek dalīta — bilžu grāmatas iekļautas sadaļā "Attēlizdevumi" → "Lietišķā grafika". (Aut. piez.)

² Precizēts pēc Latvijas izdevējdarbības statistikas materiālu krājuma "Latvijas prese 2009".

³ **Mālniece, Zanda.** Māra Zālite: Visas mūsu mātes ir auklējušas Lāčplēsi. *Portāls www.nra.lv* [tiešsaiste]. 2008.g. 10.jūl. [skatīts 2010.g. 21.sept.]. Pieejams: <http://www.nra.lv/zinas/4093-mara-zalite-visas-musu-mates-ir-auklejusas-lacplesi.htm>.

⁴ Precizēts pēc Latvijas izdevējdarbības statistikas materiālu krājuma "Latvijas prese 2009". Norādītā skaitā nav iekļautas bilžu grāmatas.

⁵ Vatican Slams 'Deviant' Twilight. *IMDb* [tiešsaiste]. 2009.g. 20.nov. [skatīts 2010.g. 21.sept.]. Pieejams: <http://www.imdb.com/news/ni1212781/>.

⁶ **Ehlers, Fiona.** Stadt der Vampire. *Spiegel online* [tiešsaiste]. 2010.g. 12.apr. [skatīts 2010.g. 21.sept.]. Pieejams: <http://www.spiegel.de/spiegel/0,1518,688284,00.html>